

Meszeljünk vagy ne? ^[1]

A Magyar Országos Levéltár freskóinak sorsa az ötvenes években

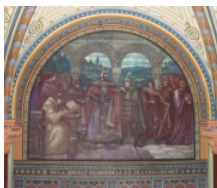
„Megvizsgáltuk az Országos Levéltár lépcsőházi falfestményeit. A festményekkel kapcsolatban a következő a javaslatunk. A földszinten, az első és harmadik emeleten lévő körképek többek közt a Horthy-rezsim letűnt politikusait helyezik igazi történelmi értékeink alakjai közé. Ezeknek a képeknek a beállítása különben is történelmileg hamis, álpátosszal telített és a letűnt uralkodó réteg pöffeszkedő álhumanista szellemét sugározza. [...] a fentiek alapján az épület restaurálásakor új, politikailag és művészetileg megfelelő falképeket fessenek a népi demokráciának szellemében.”

Bevezetés

A Magyar Országos Levéltár egész épületét művészi alkotások díszítik. Elég, ha csak a Róth Miksa által készített üvegablakokra, vagy a folyosókon elhelyezett szobrokra gondolunk. Az épület jellegét azonban elsősorban a freskók, pontosabban a száraz eljárással készült seccók határozzák meg. A festményeket Dudits Andor (1866-1944) 1925 és 1929 között készítette, és ezek a magyar történelem és a levéltárügy úgynevezett nagy pillanatait kívánták megragadni és a néző elé tárni. Vitatkozni ma is lehet e művek esztétikai értékén, és úgy hisszük, nem tévedünk nagyot, ha ezeket a freskókat nem soroljuk a 20. század nagy festészeti teljesítményei közé. Mindazonáltal e művek ma is meghatározzák a levéltár épületének arculatát, s visszatükrözik azt a kort, amelyben készültek.

Az épület szerkezete még az Osztrák-Magyar Monarchia idején készült el, a festmények azonban már a megcsönkített trianoni Magyarország idején, így még inkább tükrözniük kellett a dicső múltat, és egyúttal az elvesztett területek miatti keserűséget is. Hogy ez megvalósuljon, Klebelsberg Kuno gróf (1875-1932) kultuszminiszter személyesen beszélte meg a falképek témáit, felügyelte a munkálatokat, s ha kellett, instruálta Dudits Andort, a korszak elismertnek számító történelmi festőjét, a Képzőművészeti Főiskola tanárát. Úgy tűnik, a miniszter meg lehetett elégedve Dudits munkájával, mert a festmények elkészülte után a művész állami nagy aranyéremmel tüntették ki.

A második világháború végén az épületet súlyos károk érték, amelyek nemcsak az iratanyag jelentős részét semmisítették meg, hanem több freskót is. Így súlyosan károsodtak az ún. nagy kutatóteremben található - a magyar levéltárügy történetét feldolgozó - falképek, illetve a negyedik emeleti secco is. Ez utóbbi a nemzet, a Trianon utáni Magyarország tragikus sorsát szimbolizálva a szarkofágra kiterített országot ábrázolta, körülötte ellenségeivel, fölötte angyalokkal, akik a jobb jövőért imádkoznak. A szűkös anyagi körülmények miatt háború után a nagykutatót sem állították helyre a régi formájában, az irredenta eszméket tükröző kesergő freskók újrafestése pedig az új, "demokratikus" feltételek közepette fel sem merülhetett. A legvalószínűbb, hogy az északi szárny, azaz a lépcsőház és a nagykutató olyan súlyosan megrongálódott, hogy a festményeknek alig maradt nyoma.

Képgaléria megtekintése ^[2]

A kommunista hatalomátvitel körülményei között már nem egyszerűen a freskók helyreállítása volt a kérdés, hanem az, hogy mi legyen a többi sorsa, egyáltalán szabad-e meghagyni ezeket, a Horthy-korszak nézetrendszerét visszatükröző képeket. Abban az új rend összes képviselője egyetértett, hogy ez nem maradhat így. Csupán annyiban tértek el a vélemények, hogy az összes festményt le kell-e meszelni, vagy csupán néhány Horthy- korszakbeli fejet, akiket egyes történelmi korszakok ábrázolásánál odafestettek, illetve az ún. tanyai iskoláról szólót, amelyen Horthyt és Klebelsbergert is megfestette Dudits.

A dokumentumokban szereplők szintén nem érdektelenek: olyan, zömmel fiatal tisztviselők, fiatal tudósok, akik a későbbiek folyamán jelentős tudományos pályát futottak be (Tolnai Gábor, Klaniczay Tibor, Dobrovits Aladár, Dercsényi Dezső, Elekes Lajos, Pogány Ö. Gábor, Borsa Iván), vagy Kardos László, a NÉKOSZ volt vezetője és nem utolsósorban Ember Győző, aki 29 éven (1949-1978) keresztül töltötte be az Országos Levéltár főigazgatói tisztét. Az eseményeket a Vallás- és Közoktatási Minisztérium egy 1948. októberi rendelete indította el, amely - felsőbb politikai utasításnak eleget téve - elrendelte, hogy a Horthy-korszak vezető politikusairól készített "képmások" távolítsák el a minisztérium felügyelete alá tartozó épületekből.

A levéltár nem sokkal később leváltott, majd letartóztatott főigazgatója, Jánossy Dénes tárgyiszter levélben értesítette a minisztériumot arról, hogy a "renaissance falfestészet óta szokásos módon" a festő valóban több Horthy-korszakbeli politikus arcképét megfestette egyes történelmi képeken. Egyúttal kérte egy bizottság kiküldését a falképek sorsának eldöntésére.

A bizottságot 1948. november 18-i jegyzőkönyvében több, viszonylag kisebb átalakítást javasolt, így "A Bethlen Gábor tanácsosai közt" című kompozíció Bethlen István fejét kívánták néhány esetvonással átalakítani. A tanyasi iskolát ábrázoló festmény középpontjában álló Horthy Miklóst és Klebelsberg Kunót szintén javasolták eltávolítani, s helyébe egy másik csoportot gondoltak, esetleg Eötvös József alakjával. A kutatóteremben lévő, jórészt megsemmisült képek helyett pedig egyszerű falfestést láttak jónak.

Egy évig gyakorlatilag nem történt előrelépés az ügyben, 1949. december 12-én azonban a frissen megbízott új főigazgató a bizottság akkori jelentését már nem találta kielégítőnek, és javasolta a minisztériumnak, távolítsák el, illetve fessék le az összes freskót. Kardos László, mint a minisztérium illetékes osztályának vezetője azonban nem adott azonnali választ, hanem utasította a Múzeumok és Műemlékek Országos Központját az ügy kivizsgálására és "véleményes javaslat" készítésére. A központ vezetője, Pogány Ö. Gábor arra hivatkozva, hogy e freskók nem tekinthetők műemlékeknek, illetékességi okokból elutasította a szakvélemény készítését. A minisztérium végül a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségét kérte fel egy szakértői bizottság kiküldésére, hogy tegyen javaslatot annak eldöntésére, vajon az összes freskót vagy csak a kifogásolt alakokat fessék-e le.

A festőművészekből álló szakértői bizottság 1950. március 10-i véleménye szerint ezeknek a képeknek a beállítása "történelmileg hamis, álpátosszal telített és a letűnt uralkodó réteg álhumanista szellemét sugározza", melyek nem képviselnek "komolyabb művészi értéket". Így bár azok "nem tartalmaznak kirívóan ellenséges propagandát", a bizottság új, a népi demokráciának megfelelő falképek festését ajánlotta. Nem érdektelen a festők személye sem, hiszen a szocialistának minősített művészek közül válogatták össze őket. Bán Béla korábban a Szocialista Képzőművészek Csoportjának volt a tagja, képei, rajzai munkástárgyúak voltak. (1956-ban aztán Izraelbe távozott.) Nollipa István Pált pedig pesterzsébeti autodidakta munkásfestőként ismerték, akinek művészi tevékenységét - úgy véljük - nem tisztünk minősíteni. Más kvalitást képviselt a harmadik festő, Kurucz D[ezső] István, aki a későbbi hőmezővásárhelyi kör meghatározó festője, a paraszti realizmus képviselője volt.

A levéltár illetékes munkatársa (véltetően Szabó József) a szakértői vélemény és a csatlakozó minisztériumi levél kézhez vételét követően felvette a kapcsolatot a Műemlékek Országos Bizottságánál dolgozó építész-történészrel, Gerő Lászlóval, akinek szakmai véleményére hivatkozva úgy vélte, hogy "a jelenleg freskókkal díszített falfelületek, valamint a görög bordázat két tönusú, de egyszínű festést kapjon." Ennek értelmében az előadó 1950. április 21-én javasolta a kapcsolatfelvételt egy megfelelő kivitelező céggel ajánlattételre. 1950. április, május és június folyamán több cég is ajánlatot tett az épület felújítására, és a freskók lefestésére. Érdekes módon ezt megelőzően április 12-én az Országos Levéltár és az Államosított Vállalat Romhagyóhelyreállító Munkaközösség között - a vállalat márciusi ajánlattételét követően - szerződésalkötésre került sor, hogy május 21. és június 30. között 48 504,42 Ft-ért az épület karbantartását végrehajtásák. Az eredeti, március 22-ei költségvetés még 78 082,05 Ft-ról szólt, de pénz hiányában a levéltár nem tudta az összes szükséges felújítást vállalni. A szerződés

értelmében az épület irodáit, mellékhelyiségeit és mellékfolyosóit hozták rendbe. Ugyancsak elvégezték az asztalos és ablakozási munkálatokat is, de a lépcsőház, a kőfaragó, a villanszerelési és a vízvezeték szerelői javításokra nem került sor. A külső homlokzat tatarozását az építő cég önkényesen félbehagyta, az időközben a Fővárosi Építő és Tatarozó Vállalatba beolvadt "Romház" még 1950. december elején sem tudott saját központjával és a levéltárral elszámolni. A végszámlát végül december 15-én nyújtották be 23 623,37 Ft értékben. A műszaki ellenőrzés során a levéltár az "asztalos, lakatos stb. munka összszerszerűségét és a munka elvégzését kifogás tárgyává tette."

1950. június 26-án munkálatok végrehajtására a levéltár póthitelt kért a minisztériumtól, és egyúttal jelezte, hogy három tónusban festik le a falakat. (Ekkor még mindig az összes freskó lefestését tartotta jónak a főigazgató, amivel július 7-i levelében a VKM osztályvezetője teljes mértékben egyetértve, sürgős intézkedést tartott szükségesnek.) Néhány nappal később pedig a költségvetés elküldése mellett a levéltár vezetése "a feudális műltra utaló színes üvegablakok leszereléséről és újra való ablakozásáról" is gondoskodni kívánt. (Hozzá kell tenni, ekkor már ott feküdt az igazgató asztalán Palka József üvegfestő mester 1950. június 9-i keltezésű első árajánlata.) A minisztérium 1950. október 3-i levelében értesítette a levéltárat, hogy 30 300 Ft értékben póthitelt nyitott az intézmény számára. Nyilvánvalóan az újabb pénzügyi keret és az addig elvégzett munka elégtelen volta miatt 1950 őszén a levéltár újabb árajánlatokat kért a munkálatok folytatására, de az előcsarnokok és a freskók ügyéről nem szólnak az ügyiratok.

Feltehető a kérdés, hogy a levéltár vezetésének javaslata, és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium egyetértő véleménye ellenére miért nem semmisítették meg az összes Róth Miksa készítette üvegablakot és Dudits Andor freskóit. A választ véleményünk szerint egy újabb épületbejárás eredményével adhatjuk meg. 1951. február 5-én ugyanis egy bizottság (Dercsenyi Dezső és H. Zádor Anna) szállt ki a Múzeumok és Műemlékek Országos Központja megbízásából, hogy megtekintésük az Országos Levéltár freskóit. Ember Győző tájékoztatta őket az addig történekről, s ennek kapcsán megemlítette, hogy 1950 őszén a lengyel Raffael Gerber professzor megtekintette a freskókat, s úgy vélte: "a történelmi múlt emlékeit messzemenően meg kell őrizni, a freskókban kártevőt nem látott és nem helyeselte a sorozat megsemmisítését." Ezek után a bizottság ismét áttekintette a freskókat, s arra a véleményre jutott, hogy e festmények "hibáikkal és gyöngye minőségükkel együtt olyan emlékei az elmúlt korszaknak, amelyek káros hatást nem gyakorolnak, de jól jellemeznek egy fejlődési szakaszt." Végül is úgy foglaltak állást, hogy csak a nem odaváló személyek arcképét fessék át, és a "freskók őriztessenek meg."

A Levéltárak Országos Központja (ekkorról ui. az ügyeket a nem sokkal korábban létrehozott LOK vette kézbe) 1951. április 11-i ilyen értelmű átiratára, Redő Ferenc a Népművelési Minisztérium illetékes osztályvezetője azt a döntést hozta, hogy nem volna helyes a freskók átfestése. A Vallás- és Közoktatási Minisztérium ügyosztályvezetője, Szabolcska Ferenc a LOK-nak küldött levelében megerősítette a Népművelési Minisztérium határozatát. Borsa Iván, a LOK megbízott vezetője ezt követően értesítette az Országos Levéltár főigazgatóját a minisztériumok döntéseiről, és tájékoztatta Ember Győzőt arról, hogy a freskók átfestéséről a LOK költségvetési osztálya fog intézkedni.

Redő Ferenc említett levelének megjegyzése, hogy a freskók "különösebben káros hatást a figurák felismerhetetlensége folytán nem gyakorolnak," arra is utal, mintha az arcképek lefestése is lekerült volna a napirendről. Ez azonban nem így történt, sőt az események felgyorsultak. A Múzeumok és Műemlékek Országos Központja vezető restaurátorának javaslatára hamarosan felkérték Jancsny Veronika restaurátort a freskók rendbehozatalára, érdekes módon azonban a festmények részletezett átfestésére egyik dokumentumban sem találtunk utasítást. Hogy ez mégis megtörtént, arra csupán Jancsny Veronika ajánlatának egyik mondata utal: az árba "A LOK által meghatározott, a freskón szereplő antidemokratikus személyek alakjainak átfestése is beleértendő." Valószínűsíthetően a festmények megtekintésekor szóban közölték vele, hogy mi történjék az egyes nem kívánatos személyek arcképeivel.

Jancsny Veronika 1951. augusztus közepén hozzászólott a falképek restaurálásához, és szeptember 19-én már át is vették tőle a munkát. Mindez arra utal, hogy csak a legszükségesebb javításokat tudta ennyi idő alatt elvégezni. A több szárnyú "Tanyai iskola" című freskó - amelyen a birtokunkban lévő vázlatok szerint Horthy Miklós, Bethlen István és Klebelsberg Kuno is látható - lefestésére vélhetően ezt követően, az előcsarnokok és a lépcsőház felújítása során került sor. Nem tudjuk azonban, hogy ekkor levakarták-e az eredeti falképet, vagy csupán "lemeszelték". Egyes vélemények szerint az utóbbi az igaz. (Az épület teljes restaurálása évtizedekkel később, 1974-1978 között történt meg, ami azonban nem érintette Jancsny átfestéseit.)

Mai ismereteink szerint a Bethlen Gábort ábrázoló festményen, a fejedelem mellett álló Bethlen István arcképét lefestették, a bejáratnál álló Klebelsberg Kunót és Khuen-Héderváry Károlyt azonban nem. Csernoch János bíborost és Vass Józsefet ugyancsak lefestették. Berzeviczy Albert és Apponyi Albert ma is látható a Lovagterem bejárata fölötti országláda mellett, illetve az első emeleti - levéltár épületét ábrázoló secco - előterében. A dokumentumok között csupán egy konkrét utalást találtunk. A munkálatok ellenőrzésekor Bartha László vezető restaurátor megjegyezte, hogy "az újonnan festett Bessenyei György fehér parókáját szőkére kell változtatni." Ez persze felveti azt a kérdést is, hogy ki volt Bessenyei helyén? Vagy csak olyan rossz minőségű volt a kép, hogy át kellett festeni? (Az említett freskó a Magyar Irodalmi és Tudományos Akadémia megalapításával kapcsolatos, és Bessenyei mellett több egyházi személy látható rajta.) A dokumentumok ugyancsak nem szólnak arról, mi mentette meg Róth Miksa csodálatos üvegablakait.

A források publikálásán kívül közlésünk néhány Dudits Andortól származó - a Magyar Nemzeti Galériában található - vázlatot, szénrajzot, melyeket a freskók készítésekor nem fogadtak el, illetve olyan fotókat is, melyek a háború alatt elpusztult freskókat ábrázolnak.

Az iratok a Magyar Országos Levéltárban találhatóak, egy részük többszöri másolatban, jónéhány kísérelőlevéllel, jelezve, hogy e kérdés az ötvenes évek szellemének megfelelően érdemén felüli súlyt kapott.

Az ügygel foglalkozott Patakiné Kósa Éva is (Magyar Országos Levéltár, Korona Kiadó, 1997), azonban a füzet több más csúsztatás, pontatlanság mellett, elhallgatja az ügyben Ember Győző szerepét, illetve a VKM 1950. július 7-i, főigazgatónak szóló válaszelevelét - egy évvel későbbre datálva - végső döntésként határozza meg. Mint említettük, a brosúrában is idézett levél egy korábbi állapotot tükrözve, még a freskók teljes lefestését rendelte el.

A dokumentumokat szöveghűen, de nem betőhív módon közöljük.

Köszönetet szeretnénk mondani Czikkelyné Nagy Erikának és Varga Jánosnénak, a reprográfiai osztály munkatársainak a fotók elkészítéséért

Végezetül köszönjük a forrásközlés elkészítésében nyújtott segítséget Bertók Lajos, Keresztes Csaba és Haász Réka referenseknek, valamint Lakos János címzetes Főigazgató úrnak.

A dokumentumok jelzete: *MOL XIX-I-1-h Felsőoktatási és Tudományos Főosztály (VKM)*
MOL XIX-1-18-a Levéltárak Országos Központja
MOL Y 7 83/1950 Országos Levéltár
MOL Y 7 1950 410/950 Országos Levéltár

Források

A Vallás- és Közoktatási Minisztérium rendelete a Horthy-korszakbeli politikusok képmásainak eltávolítására

Magyar Nemzeti Múzeum Tanács

941/1948.

Dr. Jánossy Dénes Úrnak
a Magyar Nemzeti Múzeum elnöke,
a Magyar Országos Levéltár főigazgatója
Budapest

A Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Úr
205.850/1948. VI. 1. számú rendeletét -
Horthy korszakbeli politikusok képmásainak
eltávolítása tárgyában - szíves tudomásulvétel és
esetleges intézkedésnek megtétele végett másolatban
megküldöm.
Budapest, 1948. évi október hó 19-én.

Kiváló tisztelettel:

Géppel írt eredeti

Vallás- és Közoktatásügyi
Minisztérium

A Horthy-korszakbeli
politikusok
képmásainak eltávolítása

V. Hold u. 16. Tel.: 129-430
205.850/1948. VI/1. szám.

Tudomásomra jutott, hogy egyes egyetemeken, főiskolákon, tudományos intézetekben, stb. még mindig ki vannak állítva a Horthy-korszak egyes vezető politikusainak képmásai.

Nyomatékosan felhívom ezért a **Főigazgatóságot**, hogy amennyiben a vezetése alatt álló intézmények helyiségeiben ilyen szobrok, reliefek, festmények, rajzok, fényképek, stb. volnának, azok eltávolításáról azonnal intézkedni s a végrehajtásról személyes ellenőrzés útján is meggyőződni szíveskedjék, minthogy a jövőben azoknak az intézményeknek felelős vezetőivel szemben, ahol ily képmások kiállítása tudomásomra jut, haladéktalanul fegyelmi eljárást fogok indíttatni.

Budapest, 1948. évi október hó 8-án.

A miniszter rendeletéből:

Tolnai Gábor s. k.
miniszteri osztályfőnök

Géppel írt eredeti

Az Országos Levéltár főigazgatójának levelei a VKM rendeletével kapcsolatban

Tárgy: Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium
Horthy korszakbeli politikusok képmásainak eltávolítása

Miniszter Úr!

Hivatkozással a f. hó 8-án 205.850/1948. VI/1. sz. a. kelt rendeletére, tisztelettel jelentem, hogy az Országos Levéltár irodai helyiségeiben a Horthy-korszak politikusainak sem festett, sem grafikai, sem fényképi, sem plasztikai képmásai nem találhatók.

Legyen szabad azonban ez alkalommal Miniszter Úr figyelmét felhívnom ama körülményre, hogy az épület Dudits Andor-festette történelmi falképein e korszak számos vezető politikusának többé-kevésbé felismerhető alakja látható beillesztve egy-egy - szerepének és személyének leginkább megfelelő - történelmi jelenet csoportozatába, mint a jelenet mai szemlélője, vagy aktív részese, ahogy ez a renaissance falfestészet óta általában szokásos volt. Így szerepel az ábrázolásokon: Csemoch János a pannonhalmi bencés kolostor alapításánál, Vass József a "III. Béla elrendeli az írásbeliséget" című kompozícióban, Bethlen István, Bethlen Gábor tanácsosai közt, Berzeviczy Albert és Apponyi Albert egy-egy ajtó fölötti térkitöltő hangulatképen, Klebelsberg Kuno, mint a Magyar Történelmi Társulat elnöke, a XIX. századi nagy történetírók csoportjában, valamint az előcsarnokban, mint erősen stílizált páncélos vitéz, az épület létesítését megőrkítő márványtáblák egyikének oldalán Khuen-Héderváry Károly s a művészek, Pecz Samu és Dudits Andor társaságában; mindez a földszinti és I. emeleti régibb történelmi jelenetek sorában. Végül külön is fel kell hívnom a figyelmet a III. emelet főfalának a tanyai iskoláztatást ábrázoló nagyméretű falképére, melynek központjában Horthy Miklós és Klebelsberg Kuno állnak.

Az épület belső művészi kiképzésével szervesen összefonódott, immobil műalkotásokról lévén szó, amelyek sorsa - az ostrom alatt többé-kevésbé megrongálódván - az épület most kezdődő belső helyreállításával kapcsolatban egyébként is időszzerűvé vált, tisztelettel kérem Miniszter Urat, méltóztassék egy megfelelő tagokból álló bizottság kiküldését tervbe venni s úgy a jelen rendelet végrehajtásával kapcsolatos, mint a falképek további sorsát eldöntő intézkedések megtételét e bizottság véleményétől függővé tenni.

Budapest, 1948. okt. 18.

Jánossy [Dénes] Kapossy[János]

Kézírásos fogalmazvány, javításokkal

Pro Domo
Elintézés /Levél/

A Magyar Nemzeti Múzeum Tanácsának, Budapest

941/1948. sz. átiratára közlöm, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 205. 850/1948. VI. 1. sz. rendeletét - a Horthy-korszakbeli politikusok képmásainak eltávolítása tárgyában - közvetlenül is megkaptam a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumból és jelentésemet oda már el is küldöttem. A jelentés másolatát két példányban csatolom.

Budapest, 1948. okt. 25.

Kossányi [Béla]
Felhő [Ibolya]
Jánossy [Dénes] (október 27.)

Géppel írt levéltervezet

Levélváltás az Országos Levéltár épületének belső helyreállítására kiküldött bizottságról és a bizottság jelentése

Tárgy: Az Országos Levéltár belső helyreállítása
Hiv. sz.: 682/1948. O. L.

Budapest, V. Hold u. 16.

207.060/1948 VI. ü. o. szám

Az Országos Levéltár épületének most kezdődő belső helyreállításával kapcsolatban Dudits Andor történelmi falképeinek elbírálására a következő bizottságot jelölöm ki:

dr. Klaniczay Tibor beosztott gimn. tanárt a vezetésem alatt álló minisztérium, dr. Dobrovits Aladár elnöki tanácsost a Magyar Nemzeti Múzeum és dr. Dercsényi Dezső műemléki előadót a Műemlékek Országos Bizottsága képviselőjében.

Felkérem Főigazgató Urat, hogy fentnevezettekkel a kapcsolatot közvetlenül felvenni, a vizsgálat időpontját kitűzni s az eredményről hozzám jelentést tenni szíveskedjék.

Budapest, 1948. november hó 4.

A miniszter rendeletéből:

Tolnai Gábor
miniszteri osztályfőnök

A Magyar Országos Levéltár Főigazgatójának

Budapest

Géppel írt eredeti

Pro domo

V. K. M. 207.060/1948. II. ü. o. sz. a. XI. 4-i
kelttel Dudits történelmi falkép elbírálására
kijelölt bizottság t[árgy]ában.
Budapest, 1948. XI. 15-én
A bizottság tagjaival történt, megállapodás alapján a
helyszíni tárgyalás november 18. csütörtök d.e. 10 órára
tűzött ki.
Bp. 1948. nov. 16.

Kapossy [János]

Pro domo

A Magyar Nemzeti Múzeum Tanácsának
Budapest

Az Országos Levéltár belső helyreállításával kapcsolatban
Dudits Andor történelmi falképeinek elbírálására a vallás-
és közoktatásügyi miniszter úr f. évi november hó 4-én
207.060/1948. VI. ü. o. szám alatt kelt rendeletével kiküldött
bizottság f. hó 18-án tartott helyszíni ülésének jegyzőkönyvét van
szerencsém 2 példányban mellékelten megfelelő további eljárás
végett megküldeni.

Bp. 1948. nov. 19. Jánossy [Dénes]

Kézírásos fogalmazvány Jánossy Dénes szignójával

JEGYZŐKÖNYV

Felvetették az Országos Levéltárban a Dudits Andor történelmi falképeinek elbírálására a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr 1948. november 4-én 207.060/1948. VI. ü. o. sz. alatt kelt rendeletével kiküldött bizottság ülésén, 1948. november 18-án.

Jelen vannak: dr. Klaniczay Tibor beosztott gimn. tanár, a vallás-és közoktatásügyi minisztérium, dr. Dobrovits Aladár a Magyar Nemzeti Múzeum elnöki tanácsosa, dr. Dercsényi Dezső műemléki előadó, a Műemlékek Országos Bizottsága részéről, továbbá dr. Jánossy Dénes főigazgató, dr. Kossányi Béla az Országos Levéltár igazgatója, dr. Kapossy János orsz. levéltári igazgató, dr. Elekes Lajos osztályvezető, dr. Horváth József segédtitkár az Országos Levéltár részéről és Kákay Szabó György a Szépművészeti Múzeum főkonzervátora, mint meghívott szakértő.

A bizottság részletes helyszíni szemle és beható tanácskozás után az alábbiakat hozza javaslatba:

1. Az épület főbejárata fölötti félköríves színes üvegfestmény, közepén a koronás magyar címerrel, - amelynek helyreállítása s a korona eltávolításával járó új iparművészi kiképzése tetemes költségtöbbletet jelentene, - teljes egészében leszerelendő volna s az előcsarnok világítását is jobban szolgáló katedrál üveggel volna helyettesítendő.
2. A lépcsőház földszint és I. emelet közti fordulójának főkapuval szemközti falán a rongálódás folytán ma már alig látható, s kezében bíborpárnán a koronát tartó angyal-alak eltávolítandó volna s a falfelület dekorálása annakidején a lépcsőház festésével egységesen, egyszerű szobafestéssel volna megoldandó.
3. Az I. emeleti csarnokban a "Bethlen Gábor tanácsosai közt" című kompozíció, amelyen Bethlen István, mint a fejedelem egyik tanácsosa van ábrázolva, a kompozíció különösebb változtatása nélkül Bethlen István feje néhány ecsetvonással átalakítandó volna.
4. Az I. emeleti kutatóterem súlyosan megrongált falképeinek helyreállítását - közülük az egyiké alig is volna már lehetséges - a képek művészi értéke nem indokolná, s a terem rendeltetését is jobban szolgálná egy nyugodtabb és sima, csak az építészeti tagokat enyhén hangsúlyozó egyszerű falfestés.
5. A III. emelet középső főfalán a tanyai iskolát ábrázoló kompozíció középpontjában Horthy Miklós és Klebersberg Kunó alakja eltávolítandó volna s helyébe - az általános népiskolai oktatás bevezetésének fogván fel a kompozíció eszmei tartalmát - megfelelő csoportozat volna festendő, középpontban tán Eötvös József alakjával. Ezzel a középső falmező tartalmilag és kronológiailag is belesimulna a III. emeleti csarnok dekorációjának eszmei egészébe. Az átalakításhoz megfelelő kompozíció-vázlat volna készíthető s addig is, míg a munkálatokra sor kerül, a falképnek ez a része továbbra is lefedve volna tartandó.

Budapest, 1948. november 18-án.

Dr. Klaniczay Tibor
beosztott gimn. tanár

Dr. Dobrovits Aladár
a M. N. Múzeum elnöki tanácsosa

dr. Dercsényi Dezső
műemléki előadó

Géppel írt eredeti

Levélváltás a levéltár freskóinak eltávolításáról és egy szakértői bizottság kiküldéséről

Magyar Nemzeti Múzeum
Magyar Országos Levéltár
Budapest I. Bécsi-kapu tér

Pro memoria:

Az Országos Levéltár freskói ügyében egy a VKM által 207.060/1948. VI. sz. rendelettel kiküldött bizottság 1948. november 18-án azt állapította meg, hogy a freskókat bizonyos változtatásokkal restaurálni kell.

Az Országos Levéltár jelenlegi vezetősége ezt a megoldást azonban nem találja kielégítőnek, mert

1. igen költséges,
2. a freskók szelleme alapján demokrácia-ellenes,
3. így a kívánt célt nem érնék el s az erre fordított összeg fölösleges pénzpocsékolás volna.

A fenti indokok alapján az Országos Levéltár vezetősége kérte a freskók eltávolítását, ill. lefestését.

Mivel most az 1950. évre előirányzott karbantartási keret a freskók lefestését lehetővé tenné, kérem, hogy az ügyre érdemben visszatérni s abban állást foglalni szíveskedjék.

Budapest, 1949. december 12-én

Ember Gy[őző]
mb. főigazgató

Vallás- és Közoktatásügyi Miniszternek

Géppel írt eredeti

Budapest, Hold u. 16.

Tárgy: Orsz. Levéltár freskóinak ügye.
Hiv. sz.:

1612-30
1949. VI. 2.

Feltesztésére értesítem, hogy a Múzeumok és Műemlékek Országos Központját az ügy kivizsgálására és annak eredményeképpen véleményes javaslatának sürgős feltesztésére utasítottam. Ennek alapján kívánok Főigazgató Úr feltesztésére érdemi döntést hozni.

Budapest, 1950. január hó 18-án

A kiadmány hitelélül: A miniszter rendeletéből:
Simon [Rezső] dr. Kardos László s.k.
irodavezető ügyosztályvezető

Országos Levéltár főigazgatójának
Budapest

Géppel írt eredeti

Népművelési Minisztérium
Budapest, V. Báthory utca 10.

Értesültem róla, hogy az Országos Levéltár falait reakciós történelmi szemléltető freskók borítják. Ezeket Horthy, Bethlen, Klebelsberg és egyéb politikusok szerepelnek.

Ügyosztály kiküldöttje a fentiekén kívül megállapította, hogy az intézményben hasonló szellemű üvegablakok is vannak.

Kérem az ügyosztályt, hasson oda, hogy a Levéltár már régebbi indokolt kérelme értelmében ezeket az Országos Levéltár falairól, illetve ablakairól távolítsák el. Kérem továbbá, közölje a Népművelési Minisztériummal, kit terhel a felelősség azért, hogy ez az eltávolítás a korábbi években miért nem történt meg.

Budapest, 1950. február 13-án

Kiadmány hitelélül
Lenhardt
irodavezető h.

A miniszter rendeletéből
Redő Ferenc
osztályvezető

V.K.M. Egyetemi Ügyosztályának
Budapest

[Feljegyzés az előző levél hátoldalán]

VI/2. ü.o. Megsürgetjük a MUMOK-ot [Múzeumok Országos Központja], előir. sz-ra adandó válaszáért.

Múzeumok és Műemlékek Országos Központja

Bp., VIII. Bródy Sándor u.

1612-30/1949. VI. sz. alatt felkértem az Orsz. Levéltár főigazgatójának e tárgyban hozzám intézett feltesztését is és a MUMOK sürgős intézkedését kértem.

Hátirati másolatban megküldöm a népművelési miniszter úr e tárgyban hozzám intézett átiratát és felkérem, hogy e tárgyban az ügyet a legsürgősebben kivizsgálni és hozzám javaslatát legkésőbbben febr. 22-ig megtenni szíveskedjék.

Népművelési Miniszter Úrnak

Bp., V. Kálmán u.

Hiv. sz.: 1710/2/1950

Tárgy mint fent

Közlöm a Miniszter Úrral, hogy a Levéltár freskóinak ügyét már kivizsgálás tárgyává tettem. A MUMOK véleményes javaslatának beérkezése után tájékoztatni fogom Miniszter Urat intézkedésemről.

Bp., II. 16.

Pogonyi

[Kézzel ráírva]: Sürgős! Kézbesítendő!

Múzeumok és Műemlékek Orsz.
Központja
Budapest, VIII. Bródy Sándor u.
16.

Hivatkozási szám:1612-30
1949. VI. 2. szám

Fenti számra jelentem, hogy az Országos Levéltár freskóit megvizsgáltam és megállapítottam, hogy a Levéltár épülete nem műemlék, Dudits Andornak a húszas években készült freskói szintén nem tekinthetők műemléknek, így a freskók meghagyása, vagy lemeszelése tárgyában a központ nem illetékes véleményadásra. A szóban forgó ügyről érdemben a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége hivatott véleményt mondani.

Budapest, 1950. február. 17.

Pogány Ö. Gábor
Múzeumok és Műemlékek Országos Központjának
vezetője

Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumnak
Budapest

Géppel írt eredeti

Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium
Budapest, V. Hold u. 16.

Tárgy: Országos Levéltár freskóival
kapcsolatos intézkedések
Hiv. sz.: -
Melléklet száma: -

1612-11
1950. VI. 2. szám
Előadó: Pogonyi Karola

Dr. Ember Győző Főigazgató Úrnak

Budapest
Bécsi kapu tér 4.

A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségéhez intézett felkérésemet tudomásulvétel céljából hátrirati másolatban megküldöm.

Budapest, 1950. évi február hó 28-án

A miniszter rendeletéből:
Dr. Kardos László s. k.
ügyosztályvezető

A kiadmány hitelül:
Simon R[ezső]
h. irodavezető

Géppel írt eredeti

Budapest, Hold u. 16.

Tárgy: Orsz. Levéltár freskóival kapcsolatos intézkedések
Hiv. sz.: -

1612-11
1950. - VI. /2.

Előadó: Pogonyi Karola

Az Országos Levéltár /I. Bécsi kapu tér 4./ falának freskóit a húszas években Dudits festőművész festette. A történelmi jelenteket ábrázoló képeken a Horthy-korszak vezető politikusainak alakjai is szerepelnek többé-kevésbé felismerhető módon /Klebelsberg, Bethlen István, Khuen-Héderváry, Apponyi Albert stb./ A tanyai iskoláztatás freskójának középpontjában maga Horthy Miklós és Klebelsberg Kuno állnak. Nem vitás, hogy a freskók mai formájukban nem maradhatnak a Levéltár falán. Eldöntendő volna azonban, hogy vajon maguk a teljes freskók, vagy csak a kifogásolt alakok kerüljenek-e lefestésre?

Felkérem ezért a Szövetséget, hogy a kérdés eldöntésére szakértői bizottságot kiküldeni és e célból az Országos Levéltár megbízott főigazgatójával, dr. Ember Győzővel /tel: 160-299/ közvetlen összeköttetésbe lépni szíveskedjék.

Felkérem továbbá arra, hogy a bizottság véleményes javaslatát hozzám megküldeni szíveskedjék.

Budapest, 1950. évi február hó 28-án.

A miniszter rendeletéből: dr. Kardos László s.k. ügyosztályvezető

A hivatalos másolat hitelül:
Simon R[ezső]
h. irodavezető

Géppel írt egykorú másolat

A kiküldött szakértői bizottság jelentése

Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium

Budapest, V. Hold u. 16.

Tárgy: Országos Levéltár freskói
Hiv. sz.:
Melléklet: 1 db.

1612-11
1950. VI. 2. szám

Csatoltan másolatban megküldöm a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének az Országos Levéltár freskóira vonatkozó szakértői véleményét és felkérem, hogy a freskók eltávolításának módjára vonatkozó javaslatát hozzám beküldeni szíveskedjék.

Budapest, 1950. március hó 27-én

A miniszter rendeletéből:
Dr. Kardos László s. k.
osztályvezető

A kiadmány hitelül.
Simon
irodavezető

Dr. Ember Győző úrnak
az Országos Levéltár vezetője
Budapest

Géppel írt, eredeti

J e g y z ő k ö n y v

Budapest, 1950. március 10-én

Alulírottak a Képző- és Iparművész Szövetség által kiküldött szakbizottság megvizsgáltuk az Országos Levéltár lépcsőházi falfestményeit. A festményekkel kapcsolatban a következő a javaslatunk. A földszinten, az első és harmadik emeleten lévő körképek többek közt a Horthy-rezsim letűnt politikusait helyezik igazi történelmi értékeink alakjai közé. Ezeknek a képeknek a beállítása különben is történelmileg hamis, álpátosszal telített és a letűnt uralkodó réteg pöffeszkedő álhumanista szellemét sugározza. Másrészt a falak úgy is általános restaurációra szorulnak, a képek sok kárt szenvedtek az ostrom alatt, amelyek különben sem képviselnek komolyabb művészi értéket. Végül a falképek nem nemes márványpor vakolatra készültek alfreskók, hanem egyszerű száraz alapra, kazeinos festékkel. Így, dacára annak, hogy a második emeleti falképek nem tartalmaznak kirívóan ellenséges propagandát, az a javaslatunk, hogy a fentiek alapján az épület restaurálásakor új, politikailag és művészileg megfelelő falképeket fessenek a népi demokráciának szellemében.

K. m. f.

Bán Béla s. k.
festőművész
/II. Mártírok útja 64/b./

Kurucz Dezső s.k.
festőművész
/X. Százados út 3./

Nolipa István Pál s. k.
festőművész
/Pesterzsébet, Ady E. u. 43./

Géppel írt eredeti

Az Országos Levéltár főigazgatójának levelei az épület freskóinak lefestése tárgyában

Tárgy: Országos Levéltár freskóinak
átfestése [tárgy]ban árajánlatot kérünk.

Pro domo:

Az intézet folyóin lévő freskók átfestésével kapcsolatban kapott utasítás értelmében érintkezésbe léptem Kapossy Jánossal. Kapossy János a kérdés egyik legjobb magyar szaktekintélyéhez a Műemlékek Országos Bizottságánál szolgálatot teljesítő dr. Gerő László építésmérnökhöz utasított. Dr. Gerő Lászlóval telefonbeszélgetést folytattam, ő a freskók átfestésével kapcsolatban azt javasolja, hogy a jelenleg freskókkal díszített falfelületek, valamint a gótikus bordázat két tónusú, de egyszínű festést kapjon és pedig a bordázatra vonatkozólag világos pergámen színt a falfelületre pedig sötétebb pergámen színt hozott javaslatba. Javasolta még, hogy a falfelületen a pergámen színek nyersségét kétszínű spricceléssel /zöld és szépiás-földes-barna/ enyhítsük. Arra a kérdésemre, hogy ezt a munkát melyik céggel lehetne elvégeztetni a Beszédes Ottó és fiai festőcéget ajánlotta, mint amely cég ilyen természetű munkákkal már foglalkozott és azokat a Műemlékek Országos Bizottsága megelégedésére végezte el. A fentiek alapján előadó javasolja nevezett cégnek ajánlattételre való felhívását.

Budapest, 1950. április 21.

Pro domo

A gazdasági hivatal kérjen haladéktalanul árajánlatot a folyók vakolására és meszelésére, a szárnyrészek meszelésére, a középső résznek az architektúrának megfelelő 3 tónusú átfestésére és a színes ablaküvegek kicserélésére, valamint a 34/a sz. szoba kettéosztása és tölgyfa kijárati ajtó készítésére. Érdeklődj meg egyidejűleg a VKM-ban, vajon a határozat a 35. sz. szoba falképeinek lefestésére is vonatkozik-e. Ha igen, erre a munkára is kérjen ajánlatot. (felelős: Szabó József)

Pro domo

Beszédes Ottó és Fiai cég
Budapest
XIV. Róna u. 189.

Felkérem a céget, hogy az Országos Levéltár /Budapest, I. Bécsi kapu tér 2./ épületében lévő falfreskók lefestésének munkálataira az Országos Levéltár vezetőségéhez címzett ajánlatát szíveskedjék beadni.

Budapest, 1950. április 21.

Szabó [József]
Ember Győző

Géppel írt emlékeztetők és levéltervezet

Pro domo

A költségvetéssel kapcsolatban 1950. V. 22-én szóbeli tárgyalást folytattam Szabolcska ügyosztályvezetővel a VKM VI. sz. ügyosztályán. Előadtam a kérelmünket. Szabolcska ügyosztályvezető hozzájárult ahhoz, hogy a szükséges összeg kb. 30 000 Ft. részünkre kiutaltassék, ha a költségvetési részlegről Paner Jenő hozzájárul.

Panerral beszéltem, ő szombat tájékmán tud részletes felvilágosítást adni.

Budapest, 1950. V. 23. /Szabó/

Palka József céget ajánlattételre felhívtam VI. 6-án (Üvegezési munkák)
Budapest, 1950. VI. 6. /Szabó/

Kézzel írt emlékeztető

A VKM és a levéltár levélváltása póthitel engedélyezéséről

Magyar Országos Levéltár Tárgy: Az Országos Levéltár freskói
Budapest, I. Bécsi kapu tér 4. Hiv. sz.:1612-11/1950-VI. 2.
Telefon: 160-299 Mell.:4 db. Költségvetés és ajánlat
480/1950. O. L. sz.

Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium
VI. ügyosztály
Budapest

A fenti tárgyban hozzám intézett rendeletre javaslatomat a következőkben teszem meg:

A freskók egyszerű lefestéssel eltávolítandók, a lefestés után mind a lépcsőház, mind pedig a lépcsőházi előterek az épület architektúrájának megfelelően három tónusban átfestendők lennének. A freskók lefestése előtt a lépcsőház háborús sérült falazatát is helyre kell állíttatni.

A felsorolt munkálatok összköltsége a csatolt ajánlatok szerint 30.967.53 Forint.

Kérem a minisztériumot, hogy javaslatommal kapcsolatban elfoglalt álláspontját velem közölni szíveskedjék. Már itt jelentenem kell, hogy a fent felsorolt munkák elvégzésére Intézetünknek költségvetési fedezete nincs és a minisztérium igenlő álláspontja esetén a munkák elvégzésére póthitelt kell kérnem.

Budapest, 1950. június hó 26. Szabó [József]
Ember Gy[őző]

Géppel írt eredeti

Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium
Budapest, V. Hold u. 16.

Tárgy: Országos Levéltár freskóinak
eltávolítása
Hiv. sz: -
Melléklet: -

1612-11 1950. VI. 2. szám

Fenti tárgyban hozzám terjesztett javaslatát helyesnek tartom. Kérem, hogy a freskók eltávolítására a legsürgősebben tegye meg a szükséges intézkedéseket a javasolt módon, hogy az Országos Levéltár falait borító reakciós történelmi szemléletű freskók mielőbb eltűnjenek.

Budapest, 1950. július hó 7-én

A miniszter rendeletéből:
Szabolcska Ferenc s.k.
ügyosztályvezető

A kiadmány hitelül:
Simon R[ezsó]
segédhivatalvezető

Magyar Országos Levéltár
Budapest
I. Bécsi kapu tér 4.

Géppel írt eredeti

Pro domo

VKM VI. Pénzügyi Osztály

A fenti tárgyban hozzám intézett rendeletükre kérem, hogy a hivatkozott freskók és színes ablaküvegek eltávolításához szükséges 30 970 Forintot póthitel útján való biztosítására a szükséges intézkedéseket megtenni szíveskedjék.

A 151. alrovaaton rendelkezésre bocsátott hitel	63 200.-Ft
engedélyezett póthitel	6000.- Ft
kért póthitel	<u>30 970.- Ft</u>
A 151. alrovaat módosított összege	100 170.- Ft
A 151. alrovaaton eddig felhasznált hitel	18 264.- Ft
151. alrovaaton eddig vállalt kötelezettség összege	45 500.- Ft

A kért póthitel szükségességét indokolja, hogy az Intézet lépcsőházának falát Dudits Andor által festett olyan faliképek borítják, amelyeken a Horthy korszak vezető politikusainak alakjai is szerepelnek /Klebelsberg, Bethlen István, Khuen-Héderváry, Apponyi, stb. /A tanyai iskoláztatás falképének középpontjában maga Horthy Miklós és Klebelsberg Kuno állanak. A freskók eltávolítását a minisztérium fent hivatkozott szám alatt elrendelte. A freskók eltávolítása előtt helyre kell állíttatni a lépcsőház megsérült falát, hogy a freskók lefestésével egyidejűleg a lépcsőház végleges lefestése megtörténhessék.

Az Országos Levéltár freskóinak eltávolításával egyidejűleg gondoskodni kell a feudális múltra utaló színes üvegablakok leszereléséről és újra való ablakozásáról. A csatolt ajánlatok szerint a fenti munkák összesen 30 967 53 Forint költséget jelentenek.

Budapest, 1950 VII. 13. Szabó [József] Ember Gy[őző]

Kézzel írt levéltervezet javításokkal

Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium
Budapest, V. Hold u. 16.

Tárgy: Póthitelről, hitelezőrehozásról
értesítés
Hiv. sz: -
Melléklet: -

U 38. szám
Előadó: Bottyán László

Értesítem, hogy a Pénzügyminiszter 1017-Hiv.-19/950. I. a. számú rendeletével a 151. számú karbantartás elnevezésű számlán 30 300 Ft. Póthitelt nyitott meg. Póthitel rendeltetése:

Az Intézet falát borító képek eltávolítási költségei

Az engedélyezett póthitelt a Pénzügyminiszter az alábbi ütemezés szerint bocsátja rendelkezésre: IX. hóra 10 000 Ft.

Országos Levéltár
Budapest, Bécsi kapu tér 2.

A póthitel megtakarítandó:

Az engedélyezett póthitel csak az engedélyezett célra használható fel.
Felhívom, hogy az itt közölt póthitelt nyilvántartásaiban jegyezze fel és a szükséges intézkedést tegye meg.

Budapest, 1950 évi október hó 3-án

Bottyán László

Formanyomtatvány, kézirásos kiegészítésekkel

Az Országos Levéltár árajánlatkérései

Pro domo

1950. IX. 21. Fővárosi Építő és Tatarozó KV-t ajánlattételre felhívtam.

1950. IX. 22. Palka cég ajánlatra felhívatott Ember Győző és Kelemen jelenlétében az üvegablakok rendbetételére. Címerek kivételnek, emeleti oldalablakokon román dekoráció, a többi helyeken az ablaksíknak megfelelően a címerek katedrál üveggel pótoltnak.

1950. IX. 25. Palka cég benyújtotta ajánlatát.

1950. X. 10. Fővárosi Építő és Tatarozó KV. szóbeli ajánlatot tett a lépcsőház kőműves munkáira 15 280.- Ft ajánlati összeggel.

Tudomásul szolgál. Irattárba.

Bpest, 1950. X. 11. Szabó [József] Ember Gy[őző]

Kézzel írt emlékeztetők

Tárgy: Az Országos Levéltár folyosói és lépcsőházi üvegablakainak javítása

Pro domo

A folyosói és lépcsőházi színes üvegek kijavítására és a címerek eltávolítására a Palka cég a csatolt ajánlatot tette. [Az ajánlatot nem közöljük.]
Az ajánlat alapján megrendelendő lenne a munkálat.

Tárgy: az Országos Levéltár folyosói üvegablakainak javítási munkálatai.

Palka József
üvegfestő mester
Budapest
Baross u. 59.

A folyosói üvegablakok kijavítására tett ajánlata alapján megrendelem.
Szállítási határidő 1950. XII. hó 29.
Részszállítások számláit benyújtáskor készpénzben kiegyenlítem.
Kérem jelen megrendelés igazolását.

Budapest, 1950. XII. 7.

Szabó József XII. 14. Ember Gy[őző]

Kézzel írt levéltervezet

Pro Domo

A Fővárosi Építő és Tatarozó Vállalat a nyáron elvégzett karbantartási munkák végzámliját benyújtotta. A végzámli műszaki ellenőrzése és számszaki revíziója f. hó 22-én történt meg. Az ellenőrzésen a vállalat részéről Kalmár Károly főmérnök, az ellenőrzés részéről Balló Zoltán építésszámlelő jelent meg. Az Országos Levéltár a benyújtott végzámli II. asztalos, lakatos stb. munka összegszerűségét és a munka elvégzését kifogás tárgyává tette. A kifogásolás alapján a vállalkozó képviselője a kifogásolt hely összegét indokaink alapján 6465 Ft-tal csökkentette. A I. kőműves munkák tételét felmérési jegyzetek és a helyszíni felmérése alapján állapítottuk meg. Az ellenőrzésről felvett jegyzőkönyvet Balló Zoltán XII. 30-ig bemutatja. Az ellenőrzés jelenlegi adatai alapján 15 000 Ft kifizetését javaslom, azzal, hogy a fennmaradó részösszeg a végzámli műszaki záradékkal való ellátása és jóváhagyása után lesz kifizetendő. Az ügyirat további intézkedést nem igényel, irattárba teendő.

Budapest, 1950. dec. 22.

Szabó József XII. 14. Ember Gy[őző]

Géppel írt pro domo

Összefoglaló feljegyzés az Országos Levéltár freskóinak lefestéséről

F E L J E G Y Z É S

1951. febr. 5-én a Múzeumok és Műemlékek Országos Központja megbízásából Dercsényi Dezső és H. Zádor Anna kiszálltak az Országos Levéltár freskóinak megtekintésre. Az Országos Levéltár részéről Ember Győző főigazgató vett részt a tanácskozáson, a Levéltárak Országos Központja, valamint a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége nem küldött megbízottat.

Ember Győző röviden összefoglalta a vizsgálat előzményeit: 1948-ban a VKM bizottsága megnézte a Dudits freskók sorozatát. Megállapította, hogy a fasiszta korszak dicsőítését szolgáló néhány freskó részben elpusztult, részben már bemaszetteltetett, a többi ellen komoly kifogást nem emelt, de javasolta, hogy a Horthyz korszak felismerhető arcképei átfestessenek.

1950 márciusában Bán Béla, Nólipa [István] Pál és Kurusz[cz] D. István festőelvtársakból álló bizottság újra megtekintette a freskókat és javasolta, hogy azokat meszeljék be és helyettük új freskókat készíttessünk.

1950 őszén itt járt Raffal Gerber lengyel professzor és újra felvetette a kérdést. Álláspontja az volt, hogy a történelmi múlt emlékeit messzemenően meg kell őrizni, a freskókban kártevőt nem látott és nem helyezte a sorozat megsemmisítését.

Ezek után fentiek újból megtekintették a még létező freskókat és újra arra a véleményre jutottak, hogy ezek hibáikkal és gyöngé minőségükkel együtt olyan emlékei az elmúlt korszaknak, amelyek káros hatást nem gyakorolnak, de jól jellemeznek egy fejlődési szakaszt. Ezért újra azt javasolták, hogy a freskók - a már korábban említett arcképek átfestése mellett - őriztessenek meg. A freskók alatt húzódo, erősen kopott és rongált falsáv olyan tónusban festendő át, amely jól illik a freskóhoz, hasonlóan újrafestendő a boltozás a kutatóteremben már megvalósított módszer szerint, azaz az építészeti tagolást más /de ne olyan édeskés/ színnel emeljük ki a világos alapból.

E feljegyzés egy példányát az Országos Levéltárhoz, másolatát a Népművelési Minisztériumhoz küldjük át azzal a kéréssel, hogy a fentiekre vonatkozó véleményüket közöljék.

1951. február 8.

H. dr. Zádor Anna s.k.
Dr. Dercsényi Dezső s. k.

Másolat hitelül:
Papp Józsefné
irodavezető h.

Géppel írt, nem hitelesített másodlat

Magyar Országos Levéltár Tárgy: Az Országos Levéltár freskói
Budapest, I., Bécsi kapu tér 4.
177/1951. O. L. sz.

Levéltárak Országos Központja

Budapest

A Múzeumok és Műemlékek Országos Központja 1951. február 12-én 1803/1951. MMOK sz. a. megküldte az Országos Levéltár freskóinak megtekintésére kiszállt szakértőbizottság feljegyzését. A feljegyzés 2 másolati példányát a kérdés jelenlegi állása felőli tájékoztatás, továbbá a Vallás- és Közoktatási Minisztériumba való szíves felterjesztés végett csatoltan megküldöm.

Budapest, 1951. február 16.

Ember Győző
Az Orsz. Levéltár vezetője

Népművelési Minisztérium állásfoglalása a Levéltár freskóinak lefestéséről

Népművelési Minisztérium
Bpest, V. Kálmán u. 7.
/Redő osztályvezető elvtárs kezeihez/

Hivatkozással a Múzeumok és Műemlékek Országos Központjának f. évi febr. 8-án kelt és a Népművelési Minisztériumnak is megküldött feljegyzésére, kérem, hogy az Országos Levéltár Dudits-féle freskók ügyében véleményt nyilvánítani szíveskedjék, hogy intézkedésemet aszerint minél előbb megtehessem.

Budapest, 1951. ápr. 11.

Borsa [Iván]

Géppel írt eredeti

Népművelési Minisztérium
Budapest, V. Báthory utca 10.

Előadó: Luzsicza Lajos
1713-2-9 sz.

Hivatkozással 1951. IV. 11-én kelt átiratára az Országos Levéltári Dudits féle freskók ügyében az alábbiakban közlöm álláspontomat:

A freskók művészi színvonala általában alacsony. Mindennek ellenére nem volna helyes a freskók átfestése, egyrészt mivel különösebben káros hatást a figurák felismerhetetlensége folytán nem gyakorolnak, másrészt helyükbe új freskók festésére egyelőre úgy sem kerülhetne sor. Történjék meg tehát a freskók restaurálása minden módosítás nélkül, csupán a folyosók dekoratív, motívumos kiképzése helyett, - tekintve, hogy éppen a folyosókat érte a legnagyobb rongálás - indokolt azok egyszerűbb /két színben: világosabb alap sötétebb bordák/ kifestése.

Budapest, 1951. május 21.

Redő Ferenc s.k.
osztályvezető

A kiadmány hitelül:
Lenhardt s. k.
irodavezető

Levéltárak Országos Központja
Budapest

Géppel írt eredeti

Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Ü.i.szám: 1610-22 /1951.VI.
Budapest, V., Szalay utca 10-14.

Levéltárak Országos Központja
Budapest

Tudomásulvétel és megfelelő intézkedés elrendelése végett értesítem, hogy a szóbanforgó kérdésben a népművelési minisztérium 1713-2-9 sz. iratában lefektetett szakvéleményt kell irányadónak tekinteni.

Budapest, 1951. június hó 4.

Szabolcska Ferenc
ügyosztályvezető

A kiadmány hitelül
[olvashatatlan aláírás]
segédhivatalvezető

Géppel írt eredeti

Levéltárak Országos Központja
Budapest, I. Úri utca 54-56.
1610-OL46-4/1951 LOK sz.

Országos Levéltár Főigazgatójának
Budapest

A Népművelési Minisztériumnak az Országos Levéltár freskói átfestésével kapcsolatban adott véleményét másolatban csatoltan azzal közlöm Főigazgató Kartárssal, hogy a [V]JKM a Népművelési Minisztérium szakvéleményét irányadónak tekinti, továbbá hogy ezen szakvéleménynek megfelelő átfestésről, ill. annak technikai lebonyolításáról a Központ költségvetési osztálya fog intézkedni.

Budapest, 1951. június 22-én

Borsa Iván
LOK mb. vezetője

Géppel írt eredeti

A munkálatok elvégzése

Levéltárak Országos Központjának
Budapest

Szíves megkeresésükre a Levéltár falfestményeire vonatkozólag a következőkben válaszolunk:
Restaurálása szempontjából feltétlenül külön kell választani a Dudits-féle freskókat a fal többi részének helyreállításától, amelyet teljesen szükségtelen festő restaurátorral elvégeztetni, mivel az egyszerűbb festői munkába is kiadható. Ezt valamelyik festő és mázoló [nemzet] v[állalat] minőségi festői is elvégezhetik. A freskókra vonatkozólag pedig ajánljuk Jancsky Veronika restaurátort. [...]

A restaurálásnak ki kell terjednie az összes freskók letisztítására, az esetleges meglazult vakolatrészek rögzítésére, a hiányok pótlására, figurális részek kiegészítésre és általában az egész felület karbahozásra. Véleményünk szerint ez négy hét alatt elvégezhető.
A munkálatokat ellenőrizni fogjuk.
Budapest, 1951. július 30-án

/Bartha László/
A MOK vezető-restaurátora

Levéltárak Országos Központja
Jancsky Veronika
Budapest, [...]

Tárgy: Az Országos Levéltár
freskóinak restaurálása

A Múzeumok és Műemlékek Országos Központja az Országos Levéltár freskói restaurálási munkálatainak elvégzésére t. címet javasolta. Felkérem, hogy e tárgyban a Levéltárak Országos Központja Költségvetési Osztályán (Bp. I. Úri u. 54-56. I. em.) felkeresni szíveskedjék.
Budapest, 1951. augusztus [2.]

[olvashatatlan aláírások]

Kézzel írt fogalmazvány

Levéltárak Országos Központja
Közoktatási Minisztérium Költségvetési Főosztályának
Budapest

Az Országos Levéltár folyosóin lévő Dudits-féle freskók restaurálása ügyében a Népművelési Miniszter 1713-2-9/1951. sz. rendeletében döntött. A restaurálásra vonatkozó döntést a Közoktatási Minisztérium 1610-22/1951. VI. sz. leiratában irányadónak tekinti és a szükséges intézkedések megtételére a Levéltárak Országos Központját felhívja.

A freskók restaurálási munkálatainak vállalatba adása ügyében megkerestük a Múzeumok és Műemlékek Országos Központját, melynek műemlékvédelmi csoportja f. évi július hó 30-án kelt átiratában javasolja, hogy a freskók restaurálásával Jancsky Veronika restaurátort bizzuk meg, mint hogy ily természetű munkák elvégzésére vállalat eddig nem alakult.

Jancsky Veronika restaurátor f. hó 6-án a 19 db. restaurálandó freskót megtekintette és 4500 Ft-os árajánlatot nyújtott be. Ezen összeg a restaurálási díjon kívül a szükséges anyag költségét is magában foglalja.

Kérem a minisztérium engedélyét ahhoz, hogy a restaurálási munkák elvégzésével - a másolatban felterjesztett árajánlat alapján - Jancsky Veronika restaurátort bizzam meg és 4500 Ft-os munkadíját a 4283 alcím 131. alrovata terhére elszámoljam.

A freskók restaurálása után szükséges a lépcsőház és folyosók freskóhoz igazodó dekorációs festéseinek átdolgozása is. Ezen munkálatokat a Szobafestő és Mázoló Vállalat minőségi festőivel tervezzük elvégeztetni ugyancsak a 4283 alcím 131 alrovata terhére.

Budapest, 1951. augusztus 6.

Nagy S.

Borsa [Iván]

Géppel írt fogalmazvány

Levéltárak Országos Központja
Költségvetési Osztályának

Budapest, I.
Úri u. 54-56. sz.

1610-OL46-5/1951. sz. 1951. augusztus 2-án kelt felhívásukra az Országos Levéltár előcsarnokaiban lévő Dudits-féle freskókat /19db/ megvizsgáltam. A freskók restaurálása és anyagköltsége összesen 4500 Ft.

Felkérésükre javasolom, hogy a lépcsőház és az előcsarnokok dekorációs festéseit a Szobafestő és Mázoló N. V. minőségi festőivel végeztessék el. A dekorációs falfestményt véleményem szerint 2 világos színben kellene átfesteni, ami által az előcsarnok is világosabb lesz.

Budapest, 1951. augusztus 6.

Jancsky Veronika
restaurátor

Géppel írt eredeti

Levéltárak Országos Központja
Jancsky Veronika
Budapest, [...]

Megbízom az Országos Levéltár előcsarnokaiban lévő Dudts-féle 19 db freskó restaurálási munkáival. A restaurálási és anyagköltség, a megtekintett freskók alapján tett ajánlat szerint négyezeröttszáz /4500/ Ft. A restaurálásnak ki kell terjednie az összes freskók letisztítására- az esetleges meglazult vakolatrészek rögzítésére, a hiányok pótlására, figurális részek kiegészítésére és általában az egész felület karbantartására. A munkálatokat a Múzeumok és Műemlékek Országos Központja fogja beindítani és szakszempontból ellenőrizni.
Budapest, 1951. augusztus 16.

[olvashatatlan aláírás]

Kézzel írt levéltervezet

A Levéltárak Országos Központjának Budapest

F. év augusztus 17-én megbízást kaptam a Levéltárak Országos Központjától, az előzőleg beadott árajánlatom alapján az Országos Levéltár freskóinak restaurálására. Mivel az ajánlatomból - saját hibámon kívül - a tanácsterem freskói kimaradtak, így ez újabb ajánlatomat adom be. Az Országos Levéltár előcsarnokaiban és tanácsteremében lévő freskók számszerint 24 db restaurálását 7000, azaz hétezer forintért vállalom. A restaurálás kiterjed az összes freskók letisztítására, a meglazult vakolatrészek rögzítésére, a hiányok pótlására, a figurális részek kiegészítésére és általában az egész felület karbahozására és konzerválására, valamint a tanácsterem (I. em.) mennyezetén és a freskók között lévő dekorációs díszítés kijavítására és kiegészítésére. A LOK által meghatározott, a freskón szereplő antidemokratikus személyek alakjainak átfestése is beleértendő. A fenti összegben az összes anyagköltség és munkadíj is bennfoglaltatik.
Budapest, 1951. szeptember 5-én.

Jancsky Veronika
restaurátor

Múzeumok és Műemlékek Országos Központja
Budapest, VIII. Bródy Sándor u. 16.

Levéltárak Országos Központja
Budapest

Az Országos Levéltár folyosóin és tanácsteremében lévő Dudits-féle freskók restaurálási munkáit a megejtett ellenőrzésen szakszerűség szempontjából megfelelőnek és átvethetőnek találtam. A restaurátornak azonban a festék több kisebb lehámlását el kell tüntetnie és az újonnan festett Bessenyei fehér parókáját szőkére kell változtatnia.

/Bartha László/
vezető restaurátor

[A levél hátlapjára Ember Győző sajátkezűleg a következőt vezette rá]

Az ellenőrzés alkalmával megállapított hiányosságok kijavítása megtörtént, a Bessenyei arc és paróka megfelelő átfestése szintén.
1951. szept. 21.

Ember Győző

Címkék:

[Magyar Országos Levéltár](#) ^[3]

[VKM](#) ^[4]

[világháború](#) ^[5]

[Trianon](#) ^[6]

[ötvenes évek](#) ^[7]

Kiadás: 4. évfolyam (2004) 6. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/kuriozumok/meszjeljunk_vagy_ne.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/kuriozumok/meszjeljunk_vagy_ne.html

[2] https://www.archivnet.hu/././galeria_pop.php%3Fga_id%3D73

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-orzagos-leveltar>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/vkm>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/vilaghaboru>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/trianon>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/otvenes-evek>